

УДК 001:891

Н.А. Ченбай

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В УНІВЕРСИТЕТСЬКІЙ ОСВІТІ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВАНавчально-науковий Гуманітарний інститут
Національного авіаційного університету

Анотація У статті здійснено соціально-філософське дослідження особливостей впровадження та використання інноваційних освітніх технологій у провідних університетах світу.

Ключові слова: інноваційні технології, освітні технології, інформаційно-комунікаційні технології, інформаційне суспільство, університетська освіта.

Вступ

На початку ХХІ ст. під впливом різноманітних інноваційних технологій відбулися значні трансформації соціального простору. Сучасну епоху можна характеризувати як епоху глобальних змін та формування нового глобального світу. Ці процеси викликають неоднозначні реакції й коментарі як з боку вчених, філософів, політологів, соціологів, так і державних та громадських діячів різних країн, які стурбовані необхідністю «будувати майбутнє заради свого виживання та розвитку» [1, с.87]. Інформаційне суспільство теоретики визнали таким, у якому домінуючу роль відіграватиме теоретичне знання. Якщо до епохи інформаційної революції наука орієнтувалася на збільшення та накопичення знань, то сьогодні вона зосереджується на способах оволодіння накопиченим матеріалом, а роль інформаційних технологій у подальшому розвитку науки визнається глобальною. За таких умов однією з найважливіших складових державних програм розвитку суспільства постає реформування діяльності університетів, через які відбувається «легітимація науки та досягається її результативність» [2, с. 7]. Не випадково в останнє десятиліття уряди провідних держав світу значно активізували свою діяльність у напрямі підтримки й управління розвитком освіти, яку визначають найважливішим ресурсом формування нової економіки, побудованої на знаннях. Необхідним кроком у цьому напрямі міжнародні експерти визнали впровадження в процес навчання інформаційно-комунікаційних технологій, про що заявили у «Всесвітній доповіді з комунікацій і інформації 1999-2000 рр.», підготовленій ЮНЕСКО й виданій у кінці минулого тисячоліття агентством «Бізнес-Прес» [3]. У передмові до неї Генеральний директор ЮНЕСКО Федеріко Майор зазначав, що нові технології повинні сприяти створенню кращого світу, в якому кожна людина буде отримувати користь від досягнень науки, культури та зв'язку. Найбільший позитивний вплив новітні технології здійснюють на систему освіти, оскільки відкривають можливості принципового впровадження нових методів викладання й навчання. Проте успіх цього процесу залежатиме від вирішення низки проблем, серед яких окреме місце належить необхідності повсюдного впровадження й всебічного використання в освітньому процесі інноваційних освітніх технологій.

Постановка завдання

Тенденції глобалізації освіти активізують важливе питання, яке постає перед усіма вищими навчальними закладами різних країн: як досягти конкурентної переваги перед іншими ВНЗ і втримати її? Провідні університети світу сьогодні вбачають своє

стратегічне завдання в тому, щоб надати своїм випускникам можливість бути конкурентоздатними в глобальній ринковій економіці, яка динамічно розвивається. Аналізуючи конкурентну здатність вищої освіти, сучасна дослідниця І. Третьякова підкреслює, що під конкурентоздатністю слід розуміти властивість системи, об'єкта, що характеризується ступенем реального або потенційного задоволення ним конкретної потреби в порівнянні з аналогічними об'єктами, які представлені на даному ринку [4, с. 83]. На таких особливостях університетської освіти інформаційного суспільства свого часу акцентував увагу Ж.-Ф. Ліотар, який писав: «Якщо викладання повинне забезпечити не тільки відтворення компетенцій, але й їхній прогрес, то відповідно необхідно, щоб передача знання не обмежувалася передачею інформації, а навчала б усім процедурам, які сприяють збільшенню здатності поєднувати поля, які традиційна організація знань ревнісно ізолювала одне від одного» [5, с. 123, 126]. Тобто фахівцями, яких сьогодні потребує суспільство, вважаються працівники, які не тільки є професіоналами в своїй справі, а й мають здатність до підприємницької діяльності, встановлення ділових контактів, великий інтелектуальний потенціал, високий рівень культури та схильність до індивідуальної творчості. І найважливіше – це вміння «жити і працювати в новому інформаційному світі, у глобальній інформаційній мережі» [6, с. 108].

Виходячи з того, що найсуттєвіші трансформації відбуваються сьогодні саме в системі вищої освіти, **метою статті** є здійснення соціально-філософського аналізу особливостей впровадження та використання інноваційних освітніх технологій в провідних сучасних університетах.

Аналіз досліджень і публікацій

Про роль інформаційних і комп'ютерних технологій в науці, освітній сфері писали в свій час Д. Белл, О.Тоффлер, Й. Масуда, Г. Шиллер, М. Кастельс, Н. Луман, Ф. Уебстер та ін.

Проблемам діяльності університету, університетської освіти певну увагу приділяли як західні, російські так і вітчизняні дослідники, серед яких Е. Агацци, Дж. Агассі, Х. Лейсі, Ж.-Ф. Ліотар, К. Мангейм, Г. Маркузе, Х. Ортега-і-Гассет, А. Турен, А. Уайтхед, Ю. Хабермас, Р. Хатчинс, М. Хайдеггер, К. Ясперс та ін.; І. Алексеева, В. Андрущенко, О. Базалук, В. Бех, Г. Волинка, Б. Гершунський, Л. Губерський, В. Горохов, І. Добронравова, Л. Дротянко, С. Кримський, В. Кремень, В. Лях, М. Михальченко, В. Онопрієнко, В. Стьопін, В. Шинкарук та ін. В їхніх працях акцентується увага на особливос-

тях діяльності університетів в інформаційному суспільстві; осмислюються провідна роль університетської науки і освіти в цивілізаційному розвитку людства; розглядаються різні аспекти впливу інноваційних освітніх технологій на систему вищої освіти, яка зазнає суттєвої трансформації на початку нового тисячоліття тощо.

Основна частина

Міжнародна асоціація університетів провела аналіз досліджень, який показав основну різницю в цільових установках сучасних «університетів-лідерів» (таких, що мають високий рейтинг) та університетів «не лідерів». Цільові установки перших відрізняються, перш за все, тим, що вони бачать себе співтворцями майбутньої професійної кар'єри своїх студентів, а «не лідери» традиційно намагаються готувати студентів до життя взагалі. Так, дослідивши процеси переходу вищих навчальних закладів до нового якісного стану «інноваційного ВНЗ», які відбуваються в останні роки в провідних країнах світу, А. Асаул та Б. Капаров підкреслюють, що лідери мислять категоріями глобального економічного співтовариства, а не лідери категоріями суспільства. Наслідком відсутності чіткої перспективи того, якої нової якості повинен набути студент після закінчення навчання в ВНЗ призводить до того, що «освітній заклад стає менш привабливим для споживачів освіти» [7, с. 167]. У свою чергу, вітчизняна дослідниця Т. Орлова, проаналізувавши тенденції розвитку сучасного світового освітнього простору, стан справ у розвинених країнах і таких, що розвиваються, приєднується до висновків російських колег, стверджуючи, що домінування в суспільстві позиції керівників університетів «не лідерів» може призвести до «різкої диспропорції між новим технологічним укладом і застарілою системою підготовки кадрів, що веде до неадекватної якості трудових ресурсів. А це, у свою чергу, є основним обмежувачем економічного зростання і знижує конкурентоздатність економіки» [6, с. 107]. Аналіз різних підходів до вирішення проблем університетської освіти в умовах «тотальної експансії інноваційних технологій» переконаливо доводить, що в характеристиках «університетів-лідерів» почесне місце займають інформаційно-комунікаційні технології, які вони активно впроваджують і використовують в освіті. За таких умов у провідних вищих навчальних закладах стандартом освіти стає комплексний освітній продукт, який дорівнює сумі таких складових, як теоретичне знання, практика й кар'єра.

Технології, які використовують провідні університети світу, розглядаються, перш за все, в якості можливостей скоротити витрати на студента за рахунок переміщення навчального матеріалу в онлайн-середовище. Результатом такого підходу стала поява на ринку освітніх послуг відкритих університетів, дистанційних форм навчання. Привертає увагу те, що в університетах, які працюють «на прибуток», профіль професорсько-викладацького складу може суттєво відрізнятись від профілю традиційного викладача в звичайному університеті. Такий фахівець може бути запрошений для викладання окремого курсу або на основі часткової зайнятості.

Слід також відмітити, що в межах освітніх функцій розробка навчального плану, створення навчальних матеріалів, просування освітніх послуг, підтримка навчального процесу та його оцінка можуть проводитися різними особистостями. Отже, викладач може сконцентрувати свої зусилля лише на одному з цих напрямів. Безперечно, що такий підхід не може не призвести врешті-решт до позитивного кінцевого результату.

Особливий акцент варто зробити на питанні розвитку дистанційної освіти в умовах складної економічної ситуації, яка склалася в більшості країн світу в останнє десятиліття. Спираючись на доробок російських фахівців, звернемо увагу на такий момент. У 2006 р. в країні був проведений конкурс вищих навчальних закладів, які активно впроваджували інноваційні освітні програми. Всього на конкурс було подано 200 заявок від російських ВНЗ, та лише 17 з них були оголошені переможцями й отримали статус інноваційного закладу освіти. Серед переваг переможців називали, перш за все, те, що вони значну увагу приділяли розвитку дистанційних форм навчання [7, с. 107]. Провідні університети-лідери різних країн активно впроваджують у навчальний процес систему відкритої освіти та інноваційні технології дистанційного навчання. Основні завдання цієї системи – розробка й впровадження дистанційних освітніх технологій у навчальний процес усіх форм навчання, організація навчання за програмами підвищення кваліфікації й професійної перепідготовки фахівців.

Такі університети практикують проведення Policom-відеоконференцій із провідними навчальними закладами світу. Зокрема, інтернет-програма спільного російського-американського факультету міжнародних економічних відносин та менеджменту (РАФ) реалізується спільно з Мерілендським університетом (США) з 1998 р. в рамках дводипломної програми, що функціонує з 1991 р. Студенти РАФ вивчають половину предметів американської програми очно, а другу половину – через Інтернет. Такий досвід має, зокрема, Далекосхідний державний університет, який одночасно співпрацює із декількома університетами США. В цьому ВНЗ діють інтернет-програми для індивідуального навчання студентів, а для іноземних студентів уже 10 років використовують Інтернет-програми, що допомагають у вивченні російської мови як іноземної [7, с. 108]. До інших надбань університетів-лідерів слід віднести створення стаціонарних мультимедійних аудиторій, комп'ютерних класів, в яких для виходу в Інтернет існує декілька ліній. Суб'єктами в інтерактивній взаємодії виступають викладачі і студенти, а засобами – електронна пошта, телеконференції, діалоги в режимі реального часу тощо. З метою підвищення комп'ютерної грамотності для професорсько-викладацького складу організуються курси підвищення кваліфікації. У свою чергу, задля успішної роботи зі студентами, викладачі готують мультимедійні лекції, комп'ютерні програми для навчання, електронні підручники тощо.

Фахівці зі стратегічних проблем освіти не випадково визнали дистанційну форму навчання із залученням інноваційних технологій освітньою системою

XXI століття. Усі вагомі результати суспільного прогресу, які раніше були сконцентровані у техносфері, сьогодні концентруються в інфосфері. Як стверджують дослідники, в наш час ми переживаємо телекомунікаційну фазу ери інформатики – фазу трансферу інформації і знання. Актуальною проблемою постає створення систем масової безперервної самоосвіти, всезагального обміну інформацією. Саме дистанційне навчання, яке зародилося ще на початку XX ст. у вигляді заочної форми освіти, увійшло в XXI століття в якості найефективнішої системи підготовки і безперервної підтримки високого кваліфікаційного рівня фахівців.

Світовий досвід функціонування провідних університетів переконує, що вкладання значних коштів у створення та впровадження інноваційних технологій дистанційного навчання є необхідною умовою їхнього виживання. За свідченням провідних зарубіжних експертів, мінімальним рівнем освіти, який є необхідним для виживання людства в XXI ст., є вища освіта. Навчання такої маси студентів, як очної, так і заочної форм навряд чи витримає бюджет навіть найуспішніших країн світу. Тому за останні десятиліття чисельність тих, хто навчається дистанційно за допомогою нетрадиційних технологій зростає прискореними темпами порівняно з кількістю студентів денних відділень вищих навчальних закладів. Дистанційне навчання розвивається не тільки в рамках національних систем освіти, але й в комерційних компаніях з орієнтацією на підготовку в сфері бізнесу. Зокрема, приватні корпоративні освітні мережі створені такими компаніями, як IBM EuroPay General Motors Ford Walmart Federal Express [7, с. 109].

Серед існуючих організаційно-методичних моделей організації дистанційного навчання найчастіше називають:

а) навчання по типу екстерната, зорієнтоване на шкільні або вузівські вимоги, що призначалося для школярів або студентів, які не могли відвідувати стаціонарні навчальні заклади (приклад: Лондонський університет, 1836 р.);

б) навчання на базі одного університету, де система навчання є не стаціонарною, а дистанційною з широким використанням ІТ (приклад: Новий університет в Південному Уельсі в Австралії, в якому 5000 студентів навчаються дистанційно, тоді як на стаціонарі лише 3000);

в) співробітництво декількох навчальних закладів. Така практика використовувалася в міжуніверситетській освітній програмі Кеприкон, в розробці якої взяли участь університети Аргентини, Болівії, Бразилії, Чилі та Парагваю. Ця програма дала можливість будь-якій людині країн співдружності, не покидаючи рідної домівки, отримати бажану освіту на базі функціонуючих коледжів і університетів;

г) автономні освітні заклади, призначені суто для дистанційного навчання (приклад: відкритий університет в Лондоні);

д) автономні освітні системи навчання, які застосовуються цілком через посередництво ТБ та радіо-програм із залученням друкованих видань (приклад: американсько-самоанський телепроект);

е) неформальне, інтегроване дистанційне навчання на основі мультимедійних програм, призначене для дорослої аудиторії; програми орієнтовані на людей, які з різних причин не змогли в свій час закінчити школу [7, с. 111].

Підводячи підсумки, зазначимо, що дистанційне навчання із залученням прогресивних інноваційних технологій означає таку організацію навчального процесу, коли викладач розробляє навчальну програму дисципліни, яка головним чином призначена для самостійного навчання студента. Такий підхід вимагає від студентів свідомого ставлення до процесу набуття знань, спонукає до пошуків сприятливих шляхів для досягнення успіхів у навчанні, вчить правильно розподіляти свій час й нести врешті-решт відповідальність за власне життя.

Висновки

Сьогодні не можна заперечувати того, що завдяки впровадженню інноваційних технологій в освітній процес провідні навчальні заклади світу досягли значних успіхів у своїй діяльності. Проте не варто забувати, що інноваційні технології в освіті виконують не лише когнітивну, а й соціокультурну функцію. Якими б привабливими вони не здавалися, вони залишаються лише одним зі засобів, за допомогою яких студенти мають можливість знайомитися з культурами різних народів світу, спілкуватися не рідною мовою, покращуючи у такий спосіб власну мовну підготовку тощо. І тому не варто перебільшувати їхньої ролі в освітньому процесі.

Потрібно звернути увагу й на деякі інші аспекти проблеми. Наведені вище приклади успішної діяльності світових університетів-лідерів із реформування вищої освіти змушують сконцентруватися на тих процесах, які зараз відбуваються в освітній системі України. Реформи, які намагаються проводити в освітній системі нашої країни, не можна визнати такими, які вже дали суттєві позитивні результати. Загальні твердження фахівців про те, що уся світова система освіти в наш час переживає «кризовий стан», не задовольняють освітян. Як справедливо зазначають в цьому контексті Н. Скотна та Н. Ашиток, «ні вища освіта в країнах зарубіжжя, ні система вищої освіти України не можуть залишатися закритими від зовнішнього (глобального) впливу, і тому світові інтегративні процеси необхідно враховувати кожній національній вищій освіті» [1, с. 89]. При цьому не слід відмовлятися від власного досвіду в цій справі, набутого в минулі часи, адже «включення пострадянських держав у Болонський процес означає не тільки наближення до європейської моделі політики в сфері вищої освіти, але й збереження культуротворчої функції сучасних університетів» [8, с. 101]. Отже, лише поєднавши власний позитивний досвід, найкращі досягнення світових освітніх лідерів та здоровий глузд, ми можемо невдовзі говорити про позитивні тенденції у реформуванні вітчизняної освітньої системи.

Список літератури

1. Скотна Н.В., Ашиток Н.І. Вища освіта в епоху глобалізації // Н.В. Скотна, Н.І. Ашиток // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: 36. наук. праць. – К.: НАУ, 2013. – № 2(18). – С. 87.

2. Дротянко Л.Г. Інформаційне суспільство і сучасний університет / Л.Г. Дротянко // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Зб. наук. праць. – К.: НАУ, 2007. – № 2(6). – С. 7.

3. Всемирный доклад ЮНЕСКО по коммуникации и информации, 1999-2000 гг. – М., 2000. – 168 с.

4. Третьякова И.В. Конкурентоспособность современного образования/ И.В. Третьякова // Образование в информационную эпоху: Сб. науч. статей. – Ярославль, 2001. – С. 83.

5. Лиотар Ж.-Ф. Состояние постмодерна / Ж.-Ф. Лиотар; [пер. с фр.]. – СПб.: Алетейя, 1998. – С. 123, 126.

6. Орлова Т.В. История современного мира (XV-XX столетия): Навч. посіб. – К.: Вікар, 2008. – 552 с.

7. Асаул А.Н., Капаров Б.М. Управление высшим учебным заведением в условиях инновационной экономики/ под ред. д.э.н., проф. А.Н. Асаула. – СПб.: «Гуманистика», 2007. – 280 с.

8. Оноприенко В.И. Трансформация идеи университета в современном обществе / В.И. Оноприенко // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Зб. наук. праць. – К.: НАУ, 2013. – № 1(17). – С. 101.

Н. Ченбай

ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В УНИВЕРСИТЕТСКОМ ОБРАЗОВАНИИ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЩЕСТВА

В статье осуществлено социально-философское исследование особенностей внедрения и использования инновационных образовательных технологий в ведущих университетах мира

Ключевые слова: инновационные технологии, образовательные технологии, информационно-коммуникационные технологии, информационное общество, университетское образование

N. Chenbai

INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN UNIVERSITY EDUCATION OF INFORMATION SOCIETY

The article represents the social-philosophical investigation of peculiarities of applicability of innovative educational technologies within leading universities of the world.

Keywords: innovative technologies, educational technologies, information and communication technologies, information society, university education

УДК 1.147

Т.Г. Шоріна

ПРОЦЕСИ ДЕГУМАНІЗАЦІЇ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ ТА ІДЕОЛОГІЇ ГЛОБАЛІЗОВАНОГО СУСПІЛЬСТВА

Навчально-науковий Гуманітарний інститут
Національного авіаційного університету

Анотація. У статті досліджуються основи відтворення та санкціонування «діонісійського» початку в духовному просторі глобалізованого суспільства; також розглядаються матеріальні причини та соціальні прояви соціально-психологічного процесу дегуманізації.

Ключові слова: культура, аполлоніський/діонісійський початки, класична/некласична філософія, нормативний гуманізм, здорове/нездорове суспільство, прекаріат, дегуманізація.

Вступ

Виявивши неспроможність реалізувати проблему своїх субстанціальних засад сучасна історія та культура переживають тотальну структурну кризу, в якій по-своєму відбувається реактуалізація дуалізму сутності людини. Глибинна антиномічність духовних потенцій класичної культури – «аполонівського» та «діонісійського» початків – залишилася доволі співзвучною глобальній культурно-духовній ситуації у пост-класичну добу, з тією відмінністю, що, починаючи з кінця XIX – початку XX ст., діонісійський початок чимдужче прориває формально-раціональну оболонку порядку й виносить на гребінь її потворний бік – внутрішній хаос і анархію. Культурний екстремізм проти ідеалів класицизму обертався переживанням грубої варварської активності, яка водночас поставала і натуралістичною, й романтично-героїчною, охопленою «жадобою до влади», до хвилюючої моці. Більше того, в ідеологічній, в тому числі художньо-естетичній, філософській думці деяких країн Заходу того часу, симпатії явно перебували на боці цього новітнього «світового переживання» й тим діагностували занепад попередньої «ліберально-сентиментальної» епохи.

Аналіз досліджень та публікацій

Стрижневі поняття, на які я буду спиратися в статті, – «аполонівський» та «діонісійський» початки

культури. Це філософсько-естетичні поняття, що розробив Ф. Ніцше в праці «Походження трагедії з духу музики» для характеристики двох типів культури й одночасно – двох початків буття, уособлення яких Ф. Ніцше вбачав в образах Аполлона і Діоніса. Аполонівський – це світлий, раціональний початок, діонісійський – темний, екстатично-пристрасний, хаотичний, оргіастично-іраціональний. Уявлення про ці два ніби від початку протилежні типи культури є центральними для західної суспільної та філософсько-естетичної думки. Корені цих двох початків приписувалися самій природі і сутності людини. Ф. Ніцше, виводячи культурний ідеал із рівноваги «аполонівського» та «діонісійського» початків, тим не менше схилявся до другої іпостасі культури. В буремне XX ст., сповнене карколомних злетів та нищівних падінь, до «діонісійського початку» була прикута прискіплива увага як в мистецтві й художніх практиках, так і в пост-класичній філософії, культурології тощо. І сьогодні, в тому числі в психологічній науковій літературі [1; 2], ці два визначення використовують в якості методологічного засобу розуміння механізмів поведінки людини. В цьому сенсі дані поняття вийшли за горизонт суто естетичного знання й увійшли до широкого культурного та гуманітарного обігу. В статті я буду безпосередньо спиратися на праці М. Ліфшиця – російського філософа, теоретика та історика культури в його критичному погляді на трансформації